

ВІДГУК

офіційного опонента

професора кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
підприємств

Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський
авіаційний інститут», доктора економічних наук, професора

Олександра Борисовича Наумова

на дисертаційне дослідження

Сорокіної Альони Миколаївни

на тему «**ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ**

ПІДПРИЄМСТВ КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 Економіка

Галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Сучасні виклики, з якими стикається економіка України, пов'язані з воєнним станом, порушенням логістичних маршрутів, нестабільністю постачання сировини та енергоресурсів, зниженням купівельної спроможності населення та загостренням конкуренції на внутрішньому ринку. За таких умов значно ускладнюється діяльність підприємств харчової промисловості, які формують критично важливий сегмент продовольчого забезпечення держави. Кондитерська галузь, як одна з ключових підгалузей харчової промисловості, є особливо вразливою до зовнішніх шоків, адже її функціонування значною мірою залежить від стійкості логістичних ланцюгів, доступності імпортової сировини, енергоемності виробництва та стабільності споживчого попиту.

У цих умовах актуальність теми дослідження «Підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі» обумовлена необхідністю формування сучасних теоретичних підходів і практичних механізмів, які б забезпечили підвищення результативності діяльності підприємств галузі, їхню адаптацію до дестабілізованого зовнішнього середовища, раціональне використання ресурсів та зміцнення конкурентних позицій. Нині особливо важливими є питання оптимізації виробничих процесів, удосконалення логістики та управлінських рішень, впровадження інноваційних та енергоефективних технологій, що в комплексі формує основу для стабілізації та стратегічного розвитку галузі.

Дисертаційне дослідження виконане в межах ініціативної науково-дослідної теми кафедри економіки, менеджменту та адміністрування Херсонського державного університету «Стратегічне управління економічною

діяльністю підприємств у контексті сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0123U104063). У рамках цієї наукової проблематики опрацьовано теоретичні та методичні засади підвищення результативності підприємств у нестабільному зовнішньому середовищі, що створює методологічну основу для дослідження ефективності підприємств кондитерської галузі.

Крім того, робота пов'язана з ініціативною темою кафедри фінансів, обліку та підприємництва «Конкурентоспроможні механізми забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств в умовах світової економічної кризи» (шифр державної реєстрації 0123U102175), у межах якої проаналізовано чинники конкурентоспроможності, джерела формування конкурентних переваг та інноваційні підходи до розвитку підприємств, що є важливими для удосконалення управління підприємствами кондитерської промисловості.

Отже, дисертаційна робота органічно інтегрована у систему наукових програм Херсонського державного університету та спрямована на поглиблення теоретико-методичних засад оцінювання ефективності, розробку адаптивних управлінських механізмів і формування стратегій розвитку підприємств кондитерської галузі в умовах сучасних кризових та післякризових трансформацій.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертаційного дослідження, присвяченого підвищенню ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі, а також представлений авторкою науковий доробок дають підстави стверджувати про високу наукову обґрунтованість і достовірність сформульованих положень, висновків і рекомендацій. Комплексне опрацювання теоретичних джерел, сучасних методичних підходів та практичних аспектів діяльності підприємств галузі дозволило авторці чітко виокремити ключові суперечності та проблемні зони, подолання яких стало основою сформульованих у дисертації завдань.

Дев'ять дослідницьких завдань, визначених у роботі, логічно впливають із поставленої мети та забезпечують системний характер наукового пошуку. У дисертації отримано низку суттєвих наукових і практичних результатів, які узагальнено у висновках та повною мірою відображено у 26 наукових публікаціях, серед яких – 10 статей у фахових виданнях, 2 розділи монографій та 14 матеріалів міжнародних і всеукраїнських конференцій. Представлений науковий доробок підтверджує повноту відображення основних результатів дослідження та їх апробацію у науковому середовищі.

Обґрунтованість висновків дисертації забезпечується як теоретичним аналізом, так і застосуванням авторського методичного інструментарію, який включає інтегральну оцінку ефективності підприємств кондитерської галузі, побудову ресурсно-виробничої моделі та формування системи індикаторів

оцінювання ефективності в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Такий підхід підсилює наукову достовірність результатів та їх практичну спрямованість.

Достовірність отриманих результатів підтверджена використанням репрезентативної емпіричної бази, що включає офіційні статистичні дані, фінансову звітність 15 провідних підприємств кондитерської галузі України, аналітичні матеріали галузевих асоціацій та експертні оцінки. Висновки та рекомендації ґрунтуються на коректно застосованих методах економічного, порівняльного, регресійного та індикаторного аналізу, що забезпечує їх наукову значущість і прикладну цінність.

Апробація основних результатів здійснювалася під час виступів на понад 10 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, що підтверджує підтримку представлених положень науковою спільнотою та їх відповідність сучасним науковим підходам до дослідження ефективності функціонування підприємств у кризових умовах.

Серед очевидних переваг дисертації – її чітка методологічна структурованість, узгодженість мети, завдань, об'єкта, предмета, гіпотез і висновків. Структура роботи є логічно збалансованою: кожен із трьох розділів послідовно забезпечує теоретичне підґрунтя, аналітичну діагностику та розробку організаційно-економічних заходів щодо підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі.

Таким чином, наукові положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційного дослідження є науково обґрунтованими, логічно узгодженими та підтвердженими результатами теоретичних і емпіричних досліджень. Авторка повністю виконала вимоги освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії за спеціальністю 051 «Економіка», продемонструвавши досягнення необхідних програмних результатів навчання.

Наукова новизна результатів дослідження. Наукова новизна дисертаційної роботи Сорокіної А.М. полягає у вперше розробленій економіко-виробничій моделі оптимізації функціонування підприємств кондитерської галузі, яка враховує галузеві особливості, ресурсну специфіку, логістичні обмеження та чинники воєнного часу. Запропонована модель формує наукове підґрунтя для вирішення актуальної наукової проблеми, пов'язаної з підвищенням ефективності діяльності підприємств харчової промисловості в умовах глибокої нестабільності зовнішнього середовища.

Удосконалено в роботі:

а) структурну модель ефективності функціонування підприємств, у якій виокремлено ресурсну, виробничу, фінансово-економічну, інноваційну, логістичну, маркетингову та управлінсько-організаційну складову з уточненням їх змісту та показників оцінювання;

б) методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування

підприємств, який враховує адаптацію до зовнішніх ризиків, зокрема впливу воєнного стану, і дозволяє оцінювати ефективність за допомогою інтегрального показника, сформованого на основі одиничних та групових індикаторів;

в) систему показників ефективності підприємств кондитерської галузі, яка дозволяє розмістити резерви підвищення ефективності шляхом порівняння з еталонними значеннями в межах галузі.

Набули подальшого розвитку:

а) Теоретичне тлумачення категорії «ефективність функціонування підприємства кондитерської галузі», яке розглянуто як комплексну динамічну характеристику, що відображає здатність підприємства забезпечувати конкурентоспроможність продукції, оптимально використовувати ресурси, стабільно відтворювати виробництво, адаптуватися до змін зовнішнього середовища та забезпечувати економічну стійкість у кризових умовах. Розширене трактування дозволило сформувати методичну основу для поглибленої оцінки ефективності саме кондитерських підприємств.

б) Підходи до оцінювання ефективності діяльності підприємств на основі інтеграції статистичних, фінансових та ринкових показників, що дозволяє забезпечити системність та об'єктивність аналізу.

в) Обґрунтування практичних напрямків підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі, серед яких – впровадження цифрових рішень, оптимізація логістичних процесів, диверсифікація збуту та адаптація витратної політики до кризових умов.

Значення науки і практики одержаних автором результатів. Наукові результати, отримані Сорокіною А.М., формують важливу теоретичну та методичну основу для подальшого розвитку наукових підходів до оцінювання й підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі та харчової промисловості загалом. Запропонована авторкою економіко-виробнича модель, удосконалені методичні підходи до оцінювання ефективності, а також обґрунтовані напрями підвищення результативності діяльності підприємств становлять системну наукову базу для формування нових аналітичних і управлінських інструментів у дослідженнях продуктивності, ресурсної стійкості, логістичної гнучкості й адаптивності виробничих систем.

Наукові положення дисертації мають міждисциплінарний характер, оскільки охоплюють економічні, виробничі, логістичні, управлінські та аналітичні аспекти функціонування підприємств. Результати дослідження вже впроваджені в освітній процес Херсонського державного університету, Департамент розвитку економіки Херсонської обласної військової адміністрації, Херсонську торгово-промислову палату, Чорнобаївський млинкомбінат Херсонського району Херсонської області.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Одержані у дисертаційному дослідженні результати мають прикладне значення

та можуть бути використані науковцями, керівниками підприємств кондитерської та харчової промисловості, економістами-аналітиками, фахівцями з операційного управління, консультантами у сфері підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності. Запропонований авторкою методичний інструментарій оцінювання ефективності, підходи до формування системи індикаторів, а також рекомендації щодо оптимізації ресурсного забезпечення та адаптивного управління є придатними для практичного застосування під час: розроблення стратегій розвитку підприємств кондитерської галузі, спрямованих на підвищення стійкості до ризиків та забезпечення конкурентних переваг; удосконалення системи аналітичної оцінки ефективності, зокрема завдяки використанню інтегральних показників та індикаторної моделі для комплексної діагностики виробничо-економічних процесів; формування програм ресурсної, енергетичної та логістичної оптимізації, що передбачають зменшення витрат, раціональне використання виробничих потужностей та підвищення ефективності внутрішніх процесів; впровадження адаптивних управлінських рішень у системах планування, контролю та операційного менеджменту в умовах нестабільності, зумовленої воєнним станом та коливаннями зовнішнього середовища; проведення галузевих та міжгалузевих порівняльних досліджень, пов'язаних з діагностикою ефективності та визначенням резервів розвитку підприємств реального сектору; проектування виробничих та інноваційних систем, що передбачають технологічне оновлення, модернізацію виробничих процесів та інтеграцію цифрових інструментів управління.

Практичні рекомендації, розроблені у межах дисертаційного дослідження, можуть бути використані як у процесі поточного функціонування підприємств кондитерської галузі, так і в умовах післявоєнного відновлення економіки. У період відбудови саме підвищення ефективності, гнучкості та стійкості виробничих систем стане ключовим фактором конкурентоспроможності українських підприємств харчової промисловості, що підкреслює значущість отриманих результатів для практики управління.

Оцінювання змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів основної частини, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту становить 177 сторінок, загальний обсяг роботи – 233 сторінки. Дисертація містить 18 таблиць, 26 рисунків та 3 додатки. Структура роботи є логічною, послідовною і повністю відповідає вимогам до науково-кваліфікаційних досліджень.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження з урахуванням сучасних умов господарювання, воєнного стану та економічної нестабільності. Визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, розкрито інформаційну базу та методи роботи, наведено наукову новизну та практичне значення результатів. Також представлено відомості про апробацію матеріалів

на міжнародних і всеукраїнських конференціях та перелік 26 наукових публікацій здобувача.

Перший розділ присвячений теоретико-методичним засадам ефективного функціонування підприємств кондитерської галузі. Проведено глибокий аналіз наукових підходів до визначення економічної ефективності, розкрито її сутність, структуру та місце в системі економічних категорій. Обґрунтовано роль ефективності у виробничих, фінансових, інноваційних та соціально-економічних процесах підприємств. Розділ демонструє системність теоретичного узагальнення та підкреслює важливість ефективності в умовах воєнного стану та нестабільності ринку.

Другий розділ містить комплексну оцінку фактичного стану підприємств кондитерської галузі України. Автором сформовано структурну модель оцінювання ефективності, що включає ресурсну, виробничу, фінансово-економічну, маркетингову, логістичну, інноваційну, управлінсько-організаційну та соціально-екологічну підсистеми. На основі статистичних даних і фінансової звітності провідних підприємств (Roshen, Світоч, Бісквіт-Шоколад, Конті) розраховано інтегральні показники ефективності та визначено сильні й слабкі сторони діяльності. Особливо цінним є порівняльний аналіз за 2022 – 2023 рр., який показав зниження ефективності на 10 – 15 % через воєнні умови, логістичні порушення та зростання витрат.

У третьому розділі обґрунтовано напрями підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств галузі. Запропоновано економіко-виробничу модель розвитку галузі та адаптивну модель управління, що враховують умови воєнного стану. Особлива увага приділена стратегічній гнучкості, цифровізації, оптимізації витрат та модернізації виробничих процесів. Розділ містить практичні рекомендації щодо збуту, логістики, інноваційного розвитку та післявоєнної відбудови галузі.

Висновки логічно узагальнюють зміст дисертації та репрезентують наукові результати здобувача. Вони ґрунтуються на самостійно проведених дослідженнях і містять чіткі формулювання, що підтверджує завершеність наукової роботи. У висновках окреслено теоретичні та практичні результати, а також напрями подальшого розвитку галузі в умовах воєнної економіки.

Список використаних джерел включає 171 найменування, що свідчить про ґрунтовну роботу з науковою літературою, нормативною базою та фактичними матеріалами підприємств. Оформлення відповідає чинним вимогам.

Дисертація написана державною мовою, витримана у науковому стилі, всі положення та моделі обґрунтовані на основі статистичних розрахунків, фінансових даних, економіко-математичних методів та критичного аналізу діяльності підприємств галузі. Матеріали дослідження апробовано на численних конференціях, а результати опубліковано у 26 наукових працях, серед яких 10 статей у фахових виданнях України та 2 розділи монографій.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Як і будь-яка наукова праця, дисертаційне дослідження Сорокіної А.М. є предметом наукової дискусії, обміну думками та наукових уточнень.

1. Недостатня методологічна чіткість понятійно-категоріального апарату. У роботі простежується неоднозначність у використанні базових економічних категорій і понять, зокрема «ефективність», «економічна ефективність», «ефект», «результативність», «категорія» та «поняття». Не завжди чітко розмежовано їхній науковий зміст, що особливо проявляється при аналізі табл. 1.1 та відповідних теоретичних положень підрозділу 1.1. Це ускладнює сприйняття логіки теоретичного обґрунтування та потребує більшої концептуальної узгодженості.

2. Дискусійність використання сучасних управлінських концепцій і джерельної бази. У дисертації залучено сучасні підходи до оцінки ефективності (BSC, KPI, принципи сталого розвитку, комплексні та індикаторні методи), однак у ряді випадків вони подані без належного посилання на першоджерела або із використанням опосередкованого цитування. Окремі концепції застосовано без достатнього обґрунтування можливості їх використання для оцінки ефективності підприємства в цілому, що знижує методологічну переконливість відповідних положень.

3. Недостатня логічна завершеність організаційно-економічного механізму підвищення ефективності. Запропонований організаційно-економічний механізм підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі загалом є логічно структурованим, проте окремі його елементи (принципи, інструменти, вхідні параметри та результати) не завжди отримують достатнє пояснення у тексті роботи.

4. У розділі 2.1 використовуються некоректні формулювання (зокрема щодо «постійного конкурентного середовища», експортозалежності галузі, ролі митної політики), що потребують термінологічного уточнення та логічного узгодження.

5. Значна кількість тверджень щодо ролі кондитерської галузі в економіці України, її частки у структурі харчової промисловості, динаміки експорту й імпорту не підкріплена джерелами.

6. Назва розділу 2.1 декларує аналіз розвитку галузі, однак у роботі відсутній системний аналіз динаміки ключових показників (кількість підприємств, зайнятість, виробничі потужності, обсяги виробництва, експорт/імпорт) за тривалий часовий період.

7. Висновки щодо фінансової стійкості та адаптивності окремих підприємств не завжди узгоджуються з наведеними фінансовими показниками та фактичними умовами їх функціонування (банкрутство, тимчасова окупація, зона бойових дій).

8. У роботі декларується відсутність в Україні методик оцінки

ефективності діяльності підприємств кондитерської галузі, що є дискусійним твердженням, оскільки існують загальноприйняті методики фінансово-господарського аналізу, застосовні також і для підприємств харчової промисловості.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер та спрямовані на поглиблення окремих аспектів дослідження. Вони жодною мірою не знижують наукової й практичної цінності дисертаційної роботи Сорокіної А.М., а також не впливають на загальне позитивне враження від її змісту, структури та результативності проведених досліджень.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Основні результати дисертаційної роботи викладено у 26 працях. Серед них у виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз – 10 праць, 2 – розділи колективних монографій. Крім того, 14 праць опубліковано в матеріалах міжнародних наукових конференцій. Опубліковані праці повно висвітлюють зміст дисертації та її основні здобутки.

Загальний висновок. Дисертація Сорокіної Альони Миколаївни «Підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі» є самостійним завершеним науковим дослідженням, присвяченим комплексному вивченню теоретичних, методичних і прикладних аспектів підвищення ефективності діяльності підприємств кондитерської промисловості в умовах економічної нестабільності, воєнних ризиків та трансформаційних змін зовнішнього середовища. Представлена робота має наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44), а її авторка Сорокіна Альона Миколаївна заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

професор кафедри менеджменту

зовнішньоекономічної діяльності підприємств

Державного некомерційного підприємства

«Державний університет «Київський авіаційний інститут»,

доктор економічних наук, професор

Олександр НАУМОВ